

Kuyumculuk Merkezi Lampsakos

Yıldız Akyay Meriçboyu

Lampsakos'un kuyumculuk merkezi olduğu üzerindeki görüşlerim, Antikçağ Anadolu takıları konusunda yaptığım araştırmalara dayanmaktadır. Lampsakos üretimi olabilecek eserler üzerinde yaptığım çalışmalar ise bu makalede belirttiğim özellikleri saptamama olanak vermiştir. Bu sonuca, Türkiye dışındaki müzelerde bulunan eserler yanında İstanbul Arkeoloji Müzesi maden koleksiyonundaki zengin buluntular sayesinde ulaştım. Müzede Marmara ve Karadeniz bölgelerinden gelen buluntular olması, bu verileri elde etmemi kolaylaştırdı. Bulgaristan, Güney Rusya ve İtalya'da bulunmuş altın ve gümüş sofrta takımları ile takılar yanında, tunçtan imal edilmiş bazı eserlerin yapım yerleri konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Makalede, bu eserlerin biçim ve üslup bakımından birbirleri ile olan benzerlikleri göz önüne alınarak aynı atölyede, yani Lampsakos'da yapılmış olabilecekleri konusu irdelenecektir.

Troas Bölgesi'nde yer alan Lampsakos (Lapseki), Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında İ.Ö. 654/53 tarihinde Phokaia'nın kolonisi olarak kurulmuş önemli bir kenttir¹. Phokaia burayı iskan ettiği Pityussa isimli küçük bir yerleşim yeri vardı ve burada Thrak kökenli Bebryk'ler oturuyordu. Lampsakos isminin, Phokaia'lı kolonistlerin başında bulunan Mandros'un kızı Lampsake'den aldığı ileri sürülür. Bu isim Anadolu dil grubuna aittir (RE XII, I, 591; Neue Pauly 6: 1089-1090)².

Kentin konumu çok stratejik olup güney-kuzey deniz ticaret yolları ile Anadolu-Trakya karayolunun kesiştiği noktada yer almaktadır. Gelişmiş bir limanı olduğunu Strabon'dan (XIII, I, 18) öğreniyoruz. Lampsakos bu

¹ Eserleri yayınlamama izin veren İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Dr. İsmail Karamut'a, arkeolog Gülbahar Çelik'e, nümizmat Turan Gökyıldırım'a, fotoğrafları çeken arkeolog Erkin Emiroğlu'na çok teşekkür ederim. Görüşlerini aldığım Doç. Dr. Neşe Atik'e, Prof. Dr. Tomris Bakır'a, İngilizce özetini yazan Dr. Behin Aksoy'a, Fransızca çeviri yapan Revza Ozil'e, Almanca çevirileri yapan Duygu Arısan Günay'a gönülden teşekkür ederim.

² Başka kaynaklarda kuruluş için verilen bilgilerde; Leaf 1923: 94'de Eusubios'a göre İ.Ö. 654'de Miletos'lularca, Stephanos Byzantios'a göre Phokaia'lularca kurulduğu yazılı. Akurgal 1987: 364'de Miletos ve Phokaia'lılar tarafından birlikte kurulduğu yazılı. Trak yerleşimi ile ilgili; Erzen 1994: 85.

özelliğinin yanında son derece bereketli topraklara sahiptir. Üzüm çok yetişir, şarabı ünlüdür³, ayrıca hububat bakımından da zengindir. Boğazda ton ve uskumru balıkları çok boldur. Lampsakos'da diğer önemli ekonomik kaynak altın madenidir. Kent yönetimine ait altın galerileri, Lampsakos'un ileri gelenleri tarafından işletilmiştir⁴. Bütün bu kaynaklardan elde edilen gelir ile Lampsakos, bölgenin en zengin kenti konumuna ulaşır. İ.Ö. 5. yüzyılda Attika-Delos deniz birliğine 12 talent öder, bölgede Byzantion'dan sonra en çok vergi veren kenttir. Arada ekonomik zorluk dönemleri olsa da kenti çok etkilemez. Hellenistik Dönem sonunda zorluklar yaşarsa da Augustus zamanında ekonomik durumu tekrar düzeler (Frisch 1978: 146). Lampsakos'un mantarları da ünlüdür. II. Constantius (337-361) zamanında kentte salyangoz boyası imalatı vardır. Erguvan renginin elde edildiği salyangozlar bu dönemde önem kazanmıştır (Frisch 1978: 143, 146-149; Tenger 1995: 144-45, dipnot 40).

Lampsakos'un siyasî tarihi çalkantılı bir gelişim gösterir. İ.Ö. 5. yüzyıl başlarından Büyük İskender'e kadar olan dönem içinde çoğunlukla Pers egemenliğinde kalmıştır (RE, XII, 1, 591; Neue Pauly 6, 1089-1090).

Lampsakos için deniz ticareti son derece önemlidir. Kentin ksenoi ve proskenoi'ları birçok Yunan kentinde ele geçmiştir. Deniz ticaretindeki zancın bir kısmı Karadeniz'den elde edilir. Ege'de ticaret merkezi Delos ile sıkı bağları vardır. Lampsakos'lu bazı kişiler, başka kentlerin proskenoi'u da olmuşlardır (Frisch 1978: 146).

Lampsakos kentinin baş tanrısı Priapos'tur. Hellen yerleşmesinden önce var olan, bağ ve bahçelerin koruyucusu bu tanrı, zamanla Hellen mitolojisine girmiş ve Dionysos alayında eşek üzerinde betimlenmiştir. Hellen pantheonundaki tanrı ve tanrıçalar arasında Aphrodite ve Poseidon öne çıkar. Priapos, Aphrodite ve Poseidon kentin eponym'leri olarak ta geçmektedir (RE XII, 1, 591; Neue Pauly 6, 1090). Lampsakos'da felsefe ve tarih konusunda yetişmiş bilim adamları yaşamıştır. Bunların en ünlüleri Anaksagoras ve Epikuros'tur⁵.

³ Pers Kralı Artakserkses Atina'dan kaçan Themistokles'e Lampsakos'u şaraplık, Magnesia'yı ekmeklik, Myus'u katıklık olarak vermiştir: Thukydides, I. Kitap, 138 (VIII 65); Strabon XIII 1, 12; History of Iran vol. II: 334.

⁴ Dağlardaki altın yataklarında değerli taşlar da çıkarılır. Dini törenler için altın eşya armağan edilir. Altın ve elektron sikke basılır. İ.Ö. 395'de Agesilaos Troas'da iken Lampsakos altın madenlerinde savaş esirlerinin çalıştırıldığını öğrenen askerler, bağları tahrip etmişlerdir; Frisch 1978: 143; Tenger 1995: 144.

⁵ Filozof Anaksagoras İ.Ö. 459'da Lampsakos'a sürgün gitmiş ve orada felsefe okulu açmıştır. İ.Ö. 342-270 yılları arasında yaşayan filozof Epikuros, Lampsakos'da ders vermiştir. Tarihçi Kharon (logograf, İ.Ö. 5. yy.) ve Adeimantos, retorikçi Anaksimenes ve Epikuros'un ünlü öğrencisi Metrodoros, yazar Khariton Lampsakos'ludur: Strabon XIII,I,19; Aslan, Çanakkale Buluşması III: 103-104; Çelgin 1990: 63, 173, 178, 205-206.

19. yüzyılın sonlarında nekropolde yapılan kazılarda bir dizi mezar ortaya çıkartılmıştır. Altın eserler yanında altın yıldızlı ve kabartmalı ünlü pişmiş toprak hydria da ele geçmiş ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne götürülmüştür (RE XII, 1, 591)⁶. Son yıllarda Lampsakos'da N. Aslan tarafından yüzey araştırmaları başlatılmıştır (Aslan 2004: 119-122; Aslan 2005: 317-319)⁷. Türkiye madencilik tarihi uzmanı E. Kaptan 1999 yılında Lampsakos, Adatepe köyünün Sektaş mevkiinde yaptığı araştırmasında; Antikçağda önce açık, daha sonra yer altı madenciliği yapıldığını tespit etmiştir. Eski işletme atıklarından alınan örneklerin altın içerikli olduğu ve arazide altınlı kuvars damarlarının varlığı da saptanmıştır. Bu bölgede iki galeri bulunmuş olup ele geçen cevher hazırlama aletinin İ.Ö. 1. binyılın ikinci yarısına ait olduğu gözlemlenmiştir. Kaptan'ın görüşüne göre Sektaş'ındaki altın madenciliğinin tarihi 1. binyıl başlarına kadar inebilir. 1. binyılın ikinci yarısında burada daha etkin üretim yapılmıştır⁸. Sektaş galerileri, antik kaynaklarda geçen altın yatakları olmalıdır. Bu bölgede başka galerilerin varlığı söz konusu olabilir. Kaptan'ın altın işletmeciliğini erken döneme çekebileceği sanısı, Lampsakos'un kuyumculuk yeri olarak seçilmesinin başlıca nedeni olabilir.

İ.Ö. erken 5. yüzyılda Karadeniz çevresi ve Marmara Denizi'ndeki Grek kolonileri gelişme göstermiş; Ege ve Doğu Akdeniz arasındaki ticarete bu koloniler önemli rol oynamışlardır. Akhaemenidlerin Trakya'yı almaları, Akhaemenid yapımı metal kapların yayılmasına ve beğeni ile kullanılmasına neden olmuş olmalıdır⁹. Metal kaplara olan bu talep, Trakya ve Karadeniz ticaretine egemen olabilecek konumdaki Lampsakos'un, üretim merkezi olarak

⁶ Lampsakos nekropolünde ele geçen altın eserler için bkz.: Meriçboyu 2001: 169 (gerdanlık), 118-119 (yüzük ve mersin dalı), Hydria için bkz.: Reinach 1903: 39 vd. pl. 6-7; Anadolu Medeniyetleri II 1983: B168. Çanakkale İl sınırları içinde çok sayıda altın eser ele geçmektedir. Dardanos'da İ.Ö. 5. yy-2. yy arasında kullanılmış aile mezarında birçok altın eser, bir gümüş phiale, tunç kaplar, pişmiş toprak kandiller ve figürinler bulunmuştur. Ön rapor niteliğindeki yayın yetersizdir (Duyuran 1961: 65 v.d.) Mezar buluntularının kapsamlı çalışılıp yayınlanması, bu bölge ve Lampsakos atölyesi için çok önemlidir. Dardanos'da ikinci bir mezar ortaya çıkartılmıştır, İ.Ö. 4. yy.a tarihlenir (Özkan 1991: 113-118; Meriçboyu 2001: 149, 2 ve 190). Son yıllarda bulunmuş üçgen alınlıklı diadem, birinci sınıf işçilik gösterir (Körpe 2002: 231-236). İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Çanakkale'de bulunmuş eserler vardır (Meriçboyu 2001: 163, 168, 176-177, 182). 2005 yılı Parion kazısından altın eserler çıkmıştır (Haberler Ocak 2006: 27).

⁷ Troya Dostları ÇABISAK tarafından düzenlenen konferanslar için bkz.: Arkeoloji Buluşması II: 83-88; III: 99-104.

⁸ Kaptan bu çalışmasını yayınlamamış, ön raporunu MTA Genel Md. Tabiat Tarihi Müzesi'ne 2001 yılı, 44 no.lu dosya ile sunmuştur. Bu raporu bana gönderdiği için kendisine tekrar teşekkür etmeyi borç bilirim. Ayrıca bkz.: Meriçboyu 2001: 17, 18; 2005: 104.

⁹ Odryslar İ.Ö. 500'e doğru güçlenmiş, İ.Ö. 460'da Perslerin Trakya'yı terk etmesinden sonra krallık olarak kurulmuştur. Odryslerin kral nekropolü Duvanlı bölgesinde, İ.Ö. 500-400 arasında tarihlenen mezarlarda değerli eserler ele geçmiştir (Marazov 1998: no. 64, 77, 116, 117, 124, 160, 167). Güney Rusya'da Bosporos etrafında toplanan Grek kolonileri İ.Ö. 480 civarında Bosporos Krallığı'nı kurmuş, İ.Ö. 438-437'den itibaren krallık güçlenmiştir (Artamonov 1970: 151; Williams-Ogden 1994: 124, 125).

seçilmiş olabileceği kanısına götürür. Lampsakos'daki altın madeni bu seçimin başlıca nedenidir, aksi takdirde çok daha gelişkin Abydos kenti tercih edilebilirdi. Batı Anadolu'daki merkez atölye Sardes'den kuyumcu ustaları, sanatçılar Lampsakos'a getirtilerek üretime başlatılmış olmalıdır. Bulgaristan'da Duvanlı nekropolünde ele geçmiş ünlü gümüş amphora, altın gerdanlık ve küpeler İ.Ö. 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlenir ve Lampsakos'da yapılmış olabilir (Filow, 1934: 46-49, 87-88, tf III 108, 109; Venedikov-Gerassimov 1973: 66, 78, pl. 118-120, 179-180; Marazov 1998: no. 117, 160, 167; Die Thraker 2004: no. 212 e.g.). Gerdanlıktaki güverse (granül) dolgulu üçgen süsler ile küpelelerin dış kenarını çeviren güverse dizisi, Akhaemenid kuyumculuğunun özelliklerini yansıtır. Takılarda kullanılan üçgen ve üçgen piramit örgeleri dinsel anlam taşır (Res. 1, 2). Perslerin tek tanrılı Zerdüş (Zoroastrianizm) dininde Anahita dünya anasıdır, Ahuramazda en büyük tanrıdır; ışık, iyilik, doğruluk ilkesi taşır. Ahirman ise kötülük ve karanlık ilkesidir. Bu üç düşünce tek tanrılı Zerdüş dinindeki üçlemedir (teslis). Anadolu'da Efes Artemis'inin genç kız, evli kadın ve analığından oluşan üç karakteri vardır. Akhaemenid Döneminde iki inanç aynı topraklarda tapım görmüştür. Her ikisindeki üçleme ve üç karakter, Sardes'de üretilen takılarda üçgen ve üçgenin çeşitlemeleriyle aynı simgede birleşmiş izlenimi vermektedir. İki inancın birlikteliği Atina'da bir tragedya parçasında anlatılmaktadır. İ.Ö. 5. yüzyıl - 4. yüzyıla tarihlenen tragedya parçasında; Lydia'lı ve Baktria'lı kızların Pers melodisi eşliğinde Thmolos Artemis Tapınağı'na gelişleri anlatılır. Thmolos Artemis'i en çok Anaitis'e (Anahita'ya) benzer. Anahita tapımının Batı Anadolu'da değişim geçirdiği ileri sürülmektedir (History of Iran, Vol. III (1): 100)¹⁰. Başlangıçta tamamen Sardes okulu üslubu ile çalışan Lampsakos'daki kuyumcu ustaları, kısa bir süre sonra kendi özelliklerini yansıtacak öğelere yer vermişlerdir. Biga, Gümüşçay'da bir kız çocuğunun lahdinden çıkartılan kozalak sarkaçlı gerdanlığın uçlarındaki boncuklar Herakles'in lobutu veya uzun koni biçimlidir. Kırmızı cam hamurundan yapılmış bu boncukların biçimi Lampsakos atölyesine özgü olup bilinen en erken örnektir (Sevinç 1996a: 29; 1996b: res. 3; Sevinç-Rose 1999: fig. 13; Meriçboyu 2001: 100-101) (Res. 3). Bu saptamaya dayanarak eserlerin İ.Ö. 5. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirileceği kanısındayım.

Bulgaristan'da Panagyurishte yakınında Plovdiv bölgesinde 1949 yılında dokuz adet altın vazo bulunmuştur. Akhaemenid biçimli kapların alt kısımlarında likitin akması için delikler vardır. Kabartmalarda konular

¹⁰ Efes Artemision buluntuları, takılarda kullanılan her örgenin dinsel anlamı olduğu mesajını verir. Dolayısıyla üçgen motifi Sardes'de yapılmış Artemision buluntularından yola çıkılarak yorumlanmıştır. Akhaemenid kuyumculuğunda Sardes okulu önemlidir. Lydia, İon öğeleri ve üslubu Akhaemenid öğelerle kaynaşmış ve kendine özgü bir tarz yaratılmıştır. Akhaemenid kuyumculuğu için bkz.: History of Iran, vol. II: 856 v.d.; Boardman 2000: 184-199; Meriçboyu 2001: 88-137.

Grekl mitolojisinden alınmıştır, üslup Hellendir. Odrysia Kralı Seutes III. Dönemine (İ.Ö. 4.-3. yüzyıl) tarihlenir. Amphora-rhyton ve phiale üzerinde Grek rakamlarıyla kapların ağırlığı yazılıdır ve bu ağırlıklar Lampsakos altın staterine uymaktadır (Venedikov 1973: 67, 71-72; Venedikov-Gerassimov 1973: 66 v.d., res. 122-132; von Bülov 1987: 123; Marazov 1998: no. 68-76; Die Thraker 2004: 225-229). Venedikov'un bu saptaması bazı araştırmacılar tarafından desteklenmiş, bazıları ise kabul etmemiştir (Treister 1996: 303). Hazineside üç adet kadın başı rhytondan biri miğferlidir. Diğer iki başta, saçlar arkadan bir eşarpla toplanmış, uçları önde fiyonk ile bağlanmıştır (Res. 4). Başın üst kısmı açıkta kalmıştır. Alnın üstünde diademin orta kısmı görünür (Res. 2). Üzerinde çapraz ve artı biçimli noktali bezeme vardır¹¹. Rhytonların boyunlarındaki gerdanlıklardan birinin uçlarındaki boncuklar lobut biçimlidir (Svoboda-Cončev 1956: 139). Dolayısıyla Panagyurishte hazinesinin Lampsakos yapımı olduğu kanımca kesinleşmektedir.

Kadın başı rhytonlardaki eşarplar üç benek ve stilize yıldız desenlidir (Res. 5). Üç benek Zerdüşt dinindeki üçlemenin kumaş üzerindeki ifadesi olmalıdır. Yıldız biçimi süsler ise belki Artemis'i simgeleyen rozet motifinin stilize edilmiş şeklidir. Bu motifler Artemis ve Anahita'yı bir arada simgelemiş olabilir. Üç benek motifi kadın başı rhytonlardan başka, amphora üzerindeki kabartmalarda soldan üçüncü ve altıncı figürlerin pelerinlerinde, erkek geyik biçimli rhytonun boynundaki kadının elbisesinde de vardır (Marazov 1998: no. 69, 70, 71, 73; von Bülov 1987: 114, 115 ve kapak).

Kadın başı rhytonlardaki eşarpli saç modelinin en erken örneği, Duvanlı Bashova Mogila mezarında bulunmuş kylikte görülür. At üzerindeki tanrıçanın başındaki eşarp üç benek desenlidir (Res. 6). Kabın üzerinde DADLEME yazısı vardır, İ.Ö. 5. yüzyılın sonlarına tarihlenir (Venedikov-Gerassimov 1973: abb. 173-174; Marazov 1998: no. 116; Die Thraker 2004: 133)¹². Borova gümüş vazosu üzerinde de Ariadne ve dans eden Menad'ın elbisesi üç benek desenlidir. Eser, İ.Ö. 4.yüzyılın ortalarında yapılmıştır (von Bülov 1987: 110-111, 118-120; Marazov 1998: no. 173).

¹¹ Bu bezemelerin ana tanrıça veya Anahita ile bağlantılı bir anlamı olabileceği kanısındayım. Çapraz motif gerek Oryantalizan keramiklerde, gerekse Akhaemenid Dönemi kaplarda kullanılmıştır. Panagyurishte kadın başı rhytonlardaki diademler üzerindeki motif için bkz.: Svoboda-Cončev 1956: abb. 7.

¹² Aynı yerden çıkmış ve üzerinde DADALEME yazan iki kap daha bulunmuştur. Dadaleme Trak dilinde "toprak ana beni koru" anlamına gelir (Marazov 1998: 22). Kaplardan biri gümüş phialeidir. İç kısmındaki dört araba ile yapılan yarış sahnesi kazıma ile yapılmış ve yaldızlanmıştır. İkinci eser at protomlu gümüş rhytondur. Üç eserin üslubu birbirine benzer ve Lampsakos özellikleri gösterir (von Bülov 1987: 31, 110-111, 118-120; Marazov 1998: no. 64, 124).

Üç benek desenini Bulgaristan'da bulunmuş eserlerle saptayabiliyoruz. Bu nedenle motif Trakya Artemis'i Bendis ile bağlantılı olabilir. Kumaşlardaki üç benek deseni, kuyumculukta kullanılan üçgen motifine dayandırılarak İ.Ö. 5. yüzyılın başlarına kadar indirilebilir. Bu desenin Batı Anadolu'da da olması gerekiyor, fakat ele geçmemiştir¹³.

Bulgaristan'da bulunmuş başka kabartmalı kaplarda, figürlerin giysileri çeşitli noktalı bezeklerle süslüdür. Hayvanların vücutları da nokta dolguludur. Bu özellik Lampsakos üretimi kapların tümünde vardır. Kadın figürlerinde boyunda gerdanlık olması da bu atölyenin özellikleri arasındadır.

Makedonya'da Stauropolis'de bulunmuş gümüş kasenin içinde kadın başı kabartması vardır. Kadın başındaki eşarp ve diadem üç benek desenlidir, bu nedenle kasenin Lampsakos yapımı olması gerekir. Benzer başka kaseler Sedes ve Nikesiani'de bulunmuştur (Treasures of Ancient Macedonia: no. 280, 317, 401)¹⁴. Kaseler ticaret yoluyla yayılmış olmalıdır.

İstanbul Büyükkada'da bulunmuş sikke definesi bu ticareti destekler niteliktedir. 207 adet altın staterden oluşan definede 160 adet Kyzikos, 16 adet Pantikapaion, 4 adet Lampsakos ve 27 adet II. Philippos sikkesi mevcuttur. İ.Ö. 359-336 arasına tarihlenen define, Philippos'un ölümünden önce gömülmüş olabilir (Regling 1931: 1-46).

Kyzikos, Lampsakos ve diğer yerlerden gelen malların pazarlanıp satıldığı büyük bir pazar konumundadır. Lampsakos'da imal edilen her çeşit metal eşya, takı Kyzikos üzerinden pazarlanmış olmalıdır. Bulgaristan'da birçok Kyzikos sikkesi bulunması nedeniyle, bazı araştırmacılar Kyzikos'u İon stili-nin merkezi olarak göstermiş ve buradaki sanatın çevreye yayılmış olabileceğini ileri sürmüşler, İskit etkili kaplar da bu gruba dahil edilmiş ve İtalya ile bu bölge arasındaki ilişki de ele alınmıştır (Zücker 1938: 26; Metzger 1969: 101; Onurkan 1988: 38).

Bulgaristan'da altın ve gümüş kapların yanında Lampsakos yapımı takılar da vardır. Bitiş yerlerinde lobut biçimli boncukların olduğu gerdanlıklar

¹³ Osmanlı kumaşlarından bilinen üç benek-Pars beneği motifinin kökeni, Akhaemenid Döneme kadar indirilebilir.

¹⁴ Pfrommer bu kaseleri Makedonya tipi olarak kabul eder: Pfrommer 1987: 235. Strong Akhaemenid kase biçimi olarak ele alır: Strong 1979: 100, fig. 23a. Byvanck ise yuvarlak gövdeli İon kasesi tanımlaması yapar, Lesbos kymationunun Propontis'li ustaların buluşu olduğunu yazar. Batı Anadolu kaselerinde dikey yaprak dizisi vardır. Akhaemenid kaseler yatay yivlidir (bu özellik boynuz-rhytonlar için de geçerlidir). İon kaselerini yapan atölyenin Kyzikos, Abydos veya Lampsakos olabileceğine değinir: Byvanck 1991: 159-163. Kuzey Ege bölgesinde Lampsakos yapımı olduğunu sandığım başka eserler bulunmuştur. Bunlardan Neapolis'den telkari silindirik boncuklu gerdanlık, Amphipolis'den şerit üzerine tesbit edilmiş meşe yapraklı diadem, Abdera'dan lobut boncuklu gerdanlık örnekler arasındadır: Treasures of Ancient Macedonia: no. 309, 376, 423.

Mezek-Maltepe tümülüsünde, Odessa ve Varna'da bulunmuştur. Bunlar İ.Ö. 4.-3. yüzyıla aittir (Venedikov-Gerassimov 1973: res. 198, 199; Tonkova 1997: fig. 13, 14, 15). Rogozen hazinesine ait gümüş phiale üzerine Herakles ve Auge kabartması yapılmıştır. Auge'nin başındaki düz diademde rozet dizisi, kulağında piramit sarkaçlı küpe görülür (Res. 7) (Marazov 1998: no. 107; Die Thraker 2004: no. 186). Bu tip diadem rozetleri çoğunlukla kuzey-batı Anadolu'da ele geçmektedir (Meriçboyu 2004: 42, 43). Piramit sarkaçlı küpeler de bu bölgeden çıktığı için, phiale Lampsakos'da yapılmış olabilir¹⁵.

Trakya aristokrasisi için çalışan kuyumcu ustaları, müşterilerinin istekleri doğrultusunda Grek motifleri ile bezenmiş değerli eşya üretmişlerdir. Hellen/Batı Anadolu üslubu ve düşüncesi ile Trakya kraliyet ideolojisi birleştirilmiş, yeni bir sanat akımı ortaya çıkmıştır. Trakya'da libasyon kapları rhyton ve phiale krali semboldür, kral ve tanrılar arasındaki bağı gösterir (Marazov 1998: 36, 142). Kazanlık anıtsal mezarında, odanın kubbesi ile dromos duvarları resimlidir. Kubbede ortada araba yarışı, etrafında cenaze şöleni sahnesi ile ölüye armağan getiren yardımcıları, atlar ve seyisler resmedilmiştir. Ölüye armağan getirme doğu düşüncesidir. Venedikov'a göre bu sahne Anadolu-Pers kabartmalarının yansımasıdır (Marazov 1998: 78). Araba yarışı sahnesi, Duvanlı gümüş phialesindeki araba yarışı ile benzerlik gösterir. Bu veriler ve bağlantılar göz önüne alındığında Kazanlık duvar resimlerinin Lampsakos'lu sanatçılar tarafından yapılmış olabileceği kanısı oluşmaktadır.

Bulgaristan'da örnekleri görülen eşarpli baş süsü, Sicilya sikkelerindeki Arethusa başında da vardır. Bu sikkelerin basım tarihi İ.Ö. 5. yüzyılın son çeyreğidir. Eşarplar üzerinde çeşitli yıldız biçimi desenler, rozetler vardır (Franke-Hirmer 1964: no. 33, 38, 39, 46, 71). Pfrommer, Panagyurishte kaplarındaki saç biçimini Sicilya sikkelerinin daha erken tarihe ait olması nedeniyle İtalya'ya bağlamıştır (Pfrommer 1983: 283, 284). Halbuki Duvanlı kyliksi bu tarihi İ.Ö. 5. yüzyıl sonlarına çeker. Sicilya sikkelerindeki eşarp desenlerinin Batı Anadolu ile bağlantılı olabileceği kanısındayım. İtalya-Anadolu ilişkisini İ.Ö. 5. yüzyılın başlarına indirmek olasılığı vardır. British Museum'da bir Etrüsk küpesinde, halkanın bir ucunda üç güverseden oluşan bir süs ile halkanın üzerinde telkari pul süsleme vardır. Her ikisi de Akhaemenid kuyumculuğunda görülür (Marshall 1908: no. 2206; Higgins 1980: 141, pl. 43C; Meriçboyu 2001: 148). Tarentum'da bir rahibe mezarında (İ.Ö. 350-330) bir asa, bir gerdanlık ve bir yüzük çıkmıştır (Williams-Ogden 1994: 202-205).

¹⁵ Bulgaristan'da Lampsakos yapımı olması gereken birçok kap ve takı vardır. Sayfa adedinin kısıtlı olması nedeniyle bunlara değinilmemiştir.

Asanın çubuğu altın telkari ağ ile kaplıdır¹⁶, tepesinde yeşil camdan ayva biçimli topuz bulunur. Gerdanlıktaki lotus-palmetli ve katmerli rozet boncukların bitiş yerlerinde lobut biçimi boncuklar vardır (Higgins 1980: pl. 28; Deppert-Lippitz 1985: 179)¹⁷. Kutu kaşlı altın yüzüğün halkasına bükme tellerle zincir görünümü verilmiştir. Her üç eserdeki Akhaemenid özellikler, bunların Lampsakos'da yapıp İtalya'ya gönderildiği kanısını güçlendirir.

Güney İtalya'da İ.Ö. 4. ve 3. yüzyıllarda nitelikli takıların neden çoğaldığı konusu irdelenmiş, kuyumcu ustalarının İtalya'ya göç etmeleri ile bu gelişimin olmuş olabileceği üzerinde durulmuştur (Williams-Ogden 1994: 201). Talebin artması sonucu bu görüş doğru olabilir. Bunun yanında bazı buluntular Lampsakos atölyesinin özelliklerini taşır, ticari yolla İtalya'ya gönderilmiş olmalıdır (Deppert-Lippitz 1985: 165, 211, 231). İtalya ile Karadeniz arasındaki ilişki aynı atölyenin mallarının kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ticari ilişkiler sırasında kültürel etkileşimlerin olması da doğaldır.

Güney Rusya'da İ.Ö. 480 civarında Bosporos Krallığının kurulması ve yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren giderek güçlenmesi, buradaki yaşam kalitesini etkilemiştir. Bölgedeki mezarlardan çıkartılan eserler, özellikle İ.Ö. 4. yüzyılda son derece gösterişli ve niteliklidir. İskitlerin Bosporos kentleri ile olan bağlantısı ve refah içinde olmaları onların da yaşam kalitesini yükseltmiş ve özellikle İ.Ö. 4. yüzyıl mezarları zengin buluntu vermiştir. Bu bölgede İ.Ö. 5. yüzyıl sonundan itibaren Grek etkisi tedrici olarak artmıştır¹⁸.

Zengin buluntular veren Dinyeper bölgesinde Tschastyje kurganında bulunmuş yuvarlak gövdeli gümüş vazonun üzerindeki kabartma figürler, çiçekli bir arazi üzerinde yer almışlardır. İskit tarzı elbiseleri desenlidir. Fakat birinin pantolonunda üç benek deseni vardır (Artamonov 1970: 66-67, pl. 195, 196, 198). Kerç yakınında Kul Oba'da bulunmuş yuvarlak gövdeli altın vazo üzerindeki kabartmalarda İskit giysili erkekler, yine çiçekli arazi üzerinde gösterilmişlerdir (Artamonov 1970: pl. 226-229, 232-233; Scythians Treasures

¹⁶ Ağ örgü süsleme Mısır'dan alınmış olmalı. İ.Ö. 570-525 arasına tarihlenen mumya örtüsü ağ şeklindedir (Saleh- Sourouzian 1987: no. 249). Kral Darius Mısır'dan kuyumcular getirtmiştir (Boardman 2000: 194).

¹⁷ Higgins'in kitabındaki fotoğrafta tüm boncuklar görülür. Williams-Ogden'in yayınında ise sadece orta kısımdaki boncuklar ele alınmıştır. Higgins'daki gerdanlığa benzeyen bir eser, Virginia Güzel Sanatlar Müzesi'ndedir ve gerdanlığın uçlarında lobut biçimi boncuklar vardır (Gold Jewelry 1983: 74-75).

¹⁸ Williams-Ogden'e göre İ.Ö. 6. yy -5. yy.da yapım merkezleri Olbia, Nymphaion ve Kolkhis'dedir. Bu atölyeler İskit hayvan üslubundan uzaklaşıp Grek etkisinde üretim yapmışlar. İ.Ö. 5. yy. ve 4. yy.da Batı Anadolu'dan ve Yunanistan'dan ithal mal gelmiş ve aynı yerlerden Güney Rusya'ya kuyumcu göçü olmuş. Bunlar da Pantikapaion'a gitmişler ve müşterilerinin isteklerine uygun üretim yapmışlar. Bu mallar İtalya'daki gibi birkaç atölyenin ürünüdür (Williams-Ogden 1994: 126). Artamonov'a göre Olbia ve özellikle Pantikapaion'da atölyeler İskit tarzı nesnelere yapmışlar. Kul Oba eserleri Greko-Pers ve Grek olarak iki gruba ayrılır (Artamonov 1970: 150-152).

1973/74: no. 81). Solokha'da bir erkek mezarından çıkartılmış altın yaldızlı gümüş vazo, aslan avı kabartmalıdır, vazo biçimi farklıdır. Vazonun ağız Lesbos kymationu ile çevrilidir. Erkekler İskit tarzı giyinmişlerdir (Artamonov 1970: 147, pl. 152-155; Scythians Treasures, 1973/74: no. 172). Her üç vazo İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlenir. Figürlerin bir arazi üzerinde gösterilmeleri, elbiselerin desenli oluşu ile İon üslubu, Lampsakos atölyesi özellikleridir. Üç benek motifi bu görüşe kesinlik kazandırmaktadır. Bu motif Bulgaristan'daki gibi dinsel amaçla kullanılmamıştır. Solokha vazosu ile birlikte ünlü altın tarak bulunmuştur. Tutamağında İskit dövüşçülerinin bulunduğu eser, üslubu ile Lampsakos ürünü olabilir (Artamonov 1970: pl. 147-148, 150; Scythians Treasures 1973/74: no. 71, pl. 12, 13). İskit eserleri arasında Dinyeper bölgesinde Tolstaya Mogila kurganında çıkartılmış ünlü altın pektoralde de değinmek gerekecektir. Üç banttan oluşan pektoralde, içteki bantta İskit günlük yaşamından sahneler vardır. Figürlerin hepsi bir zemin üzerinde hareket etmektedir. Sağ tarafta bir İskitli koyundan süt sağmaktadır (Scythians Treasures 1973/74: no. 171, pl. 31-33). Koyun tüyünün işçiliği, Uşak Müzesi'ndeki Lydia Dönemine ait oturan koç sarkacın işçiliğine çok benzer (Özgen-Öztürk 1994: no. 151; Meriçboyu 2001: 69). Bu benzeşi, Lampsakos okulunun Sardes kökenli olmasına dayandırmamız gerekiyor. Pektoralin üslubu, işçiliği, manşetlerin genişliği gibi özellikler Lampsakos atölyesine özgüdür¹⁹. Lampsakos yapımı olabilecek diğer ünlü eser Chertomlyk amphorasıdır. Likitin akacağı delikler kaideye yakındır. Omuz üzerinde mola veren İskitli figürler, gövdede sarmal bitkiler ve palmet kabartmaları bulunur, eser İ.Ö. 300 civarına tarihlenir (Artamonov 1970: 148, pl. 162-176; Strong 1979: 88, pl. 21). Benzeri olmayan bir eserdir²⁰.

Güney Rusya'daki mezarlarda gösterişli ve çok nitelikli takılar bulunmuştur. Buluntular arasında gerdanlıklar, küpeler, bilezikler en dikkati çeken eserlerdir. Gerdanlıklarda genel olarak iki tip sarkaç kullanılmıştır; kayın kozalağı ve tohum/çekirdek. Kayın kozalağı üç kenarlıdır, bunun Zerdüş dinindeki üçlemeyi simgelediği kanısındayım²¹. En erken kayın kozalağı sarkaçı gerdanlık Uşak Müzesi'ndedir. İ.Ö. 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen eser Akhaemenid özellikte yapılmıştır (Özgen-Öztürk 1994: no. 133; Meriçboyu 2001: 110). Pavlovsky

¹⁹ Tolstoya Mogila pektoralı, Kul Oba'dan İskit binicili tork, Solokha altın tarağı ve Büyük Bliznitza mezar buluntuları, aynı atölyenin ürünüdür (Williams-Ogden 1994: 127).

²⁰ Chertomlyk amphorasındaki sarmaşık motifi ile Tolstaya Mogila pektoralindeki sarmaşık motifi arasında paralellik vardır: Pfrommer 1982: 157.

²¹ Kayın kozalağı sarkaçların ilk kez Makedonya atölyesinde yapıldığı belirtilmişse de bu doğru değildir (Williams-Ogden 1994: 142). İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde üç kenarlı tunç mızrak ucu vardır, bunlar belki dinsel törenlerde kullanılıyordu. Takıları çalışmaya başladığımdan itibaren eserlerin üzerindeki motiflerin, biçimlerin belirli bir amaçla yapıldığını fark ettiğimden bu konu üzerinde de çalışmaktayım: Meriçboyu 2000: 16-25.

ve Büyük Bliznitza mezarlarında bulunmuş kayın kozalağı sarkaçlı gerdanlıklar İ.Ö. 4. yüzyıla ait olup Hellen beğenisine uygun tasarlanmışlardır (Artamonov 1970: pl. 277, 306; Williams-Ogden 1994: no. 106, 123). Tohum/çekirdek sarkaçlı gerdanlıklar Nymphaeum, Pantikapaion ve Büyük Bliznitza'da ele geçmiştir (Williams-Ogden 1994: no. 94, 121; Vickers 1979: pl. Xd, XIa; Higgins 1980: pl. 27). Gerdanlıklarda sarkaçlar lotus-rozet boncuk dizisi veya şerit zincire asılıdır. Güney Rusya'da ve Anadolu'da bulunan bu tip gerdanlıkların hiçbiri birbirinin eşi değildir. Fakat kullanılan eş biçimli boncuklar, sarkaçlar her örnekte farklı tasarlanıp dizilmişlerdir. Bodrum'da bulunmuş olan gerdanlığın uçlarındaki lobut biçimi boncuklar, bu tarz eserlerin Lampsakos yapımı olabileceğini belirler (Özet 1994: 93, fig. 11; Meriçboyu 2001: 121).

Güney Rusya'da rozetli ve sandal sarkaçlı çok gösterişli küpeler bulunmuştur. Bu küpelerde yuvarlak rozetler, sandal biçimi sarkaçların çevresinde zengin bitki ve figür bezeme ile zengin tohum/çekirdek sarkaçlar vardır. İ.Ö. 4. yüzyıl ortası ile 3. yüzyılın ilk yarısı arasına tarihlenirler (Pfrommer 1990: tf. 27, 28; Williams-Ogden 1994: no. 88, 89, 122). Madytos, Rize ve Batı Anadolu'da benzer küpeler ele geçmiştir (Pfrommer 1990: tf. 26, 14; Williams-Ogden 1994: no. 63, 70; Meriçboyu 2001: 159-161). Bu tip küpelerin muhtemelen tek tip atölyede yapıldığı ileri sürülmüştür. Küpelerdeki üslup birbirine çok benzer (Williams-Ogden 1994: 121). Başka tip küpelerde, sandal biçimi sarkaç yerine uzun üçgen piramit sarkaç görülür (Artamonov 1970: pl. 309; Williams-Ogden 1994: no.49, 50, 116, 147, 177). Üçgen motifinin Akhaemenid Dönemi dini inançları ile olan bağlantısı göz önüne alındığında, bu tip sarkaçlı küpelerin ilk kez Lampsakos atölyesinde tasarlanmış olabileceği ihtimali akla gelmektedir.

Güney Rusya'da iki tip bilezik görülür; halkası şerit biçimli bilezikler ile halkası burmalı ve uçları figürlü bilezikler. Her iki biçimin öncüleri Akhaemenid Dönemde Doğu'da yapılmıştır. Halkası burmalı bilezikler sayıca fazla olup gösterişli modeller içerir. Bu bileziklerin burma yerlerine, teknik kusurları kapatmak amacı ile, boncuklu tel geçirilmiştir. Kul Oba mezarlarından uçları sfenks protomlu bir çift bilezik, tasarım ve işçilik olarak birinci sınıftır (Artamonov 1970: pl. 200, 205; Higgins 1980: pl. 30b; Williams-Ogden 1994: no. 83). Büyük Bliznitza'dan çıkmış iki bileziğin uçlarında sıçrayan koç ve sıçrayan aslan figürinleri yapılmıştır. Bunların benzer örnekleri yoktur (Artamonov 1970: pl. 279, 313; Williams-Ogden 1994: no. 118, 124; Pfrommer 1990: abb. 16). Pers geleceğinde bilezikler çift yapılıdır. Halkası şerit biçimli bilezikler ile halkası burmalı bileziklerin imalatı Hellenistik Dönemde de devam etmiştir.

Pantikapaion bu bölgede, Kyzikos gibi, ticareti elinde tutan büyük bir pazar konumunda görünmektedir. Büyükada definesindeki Pantikapaion sikkeleri ile İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Kyzikos'da bulunmuş Pantikapaionlu birine ait prokseni levhası bu görüşü destekleyebilir (Mendel II. 1914: no. 571).

Doğu Karadeniz'de Kolkhis Bölgesi'nde, ikincil bir atölyenin olması gerekmektedir. Kolkhis altınları Amisos ve Sinope üzerinden pazarlanmıştır (Rostovtzeff 1956: 1264; Meriçboyu 2001: 18). Lampsakos, Kolkhis altınlarının alıcısı olabilir. Samsun toplu mezarında (İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısı) hem Lampsakos hem de Kolkhis yapımı takıların varlığı, bu izlenimi vermektedir (Akkale 1997; Meriçboyu 2001: 164, 168, 172-173, 183, 185, 189). Gözlemlerime göre Kolkhis atölyesi, Lampsakos atölyesinin etkisinde üretim yapmıştır, fakat kalitesi daha düşüktür.

Bulgaristan ve Güney Rusya, Lampsakos atölyesi ürünlerinin pazarlandığı başlıca bölgelerdir. Atölyelerin bu amaçla kurulmuş olabileceği konusuna önceden değinilmişti. Bu pazar alanına Güney İtalya'yı, az da olsa Makedonya'yı eklemek gerekiyor. Batı Anadolu ve Marmara Bölgesi, Lampsakos pazarının egemen olduğu yakın bölgelerdir. Hellenistik Dönemde, İ.Ö. 2. ve 1. yüzyıllarda, Güney Rusya'daki Bosporos Krallığı'nın zayıflaması ile bu bölgeye yapılan ticaret azalır. Aynı evrede Antiokheia'da ve Aleksandria'daki merkez atölyeler daha ön planda görünmektedir. Bunun nedenini her iki kentin sanatsal ve bilimsel açılarından çok daha ileri olmalarına dayandırmak mümkündür (Meriçboyu 2001: 192).

Batı Anadolu'da Kyme, Madytos ve Mytilene'de bulunmuş birbirinden güzel altın takılar, gösterdiği özellikler nedeniyle Lampsakos'da imal edilmiş olabilir (Williams-Ogden 1994: no. 44-70). Bu takılar içinde zincir sarkaçlı, örgü zincirden düğümlü kolyeler, saç bağları Anadolu'da ele geçmektedir (Pfrommer 1990: 50, tf. 2, 1-4). Örgü zincirler, telkari süslü bikonikal iri boncukların içinden geçer. Uçlardaki zincir sarkaçlarda çeşitli çiçekler bulunur. Kyme hazine-sinde ilginç biçimli aplikler vardır (Res. 8). Apliklerin ortasında sekiz yapraklı bir çiçek, bunun çevresinde stilize edilmiş altı adet arı gövdesi ile kanatları vardır (Marshall 1901: no. 2087; Williams-Ogden 1994: no. 57). Arı betimli apliklerin öncüleri Efes Artemision buluntuları arasında mevcuttur²². Arı gövdesinin oluşu, bu eserlerin Lampsakos yapımı olduğuna işaret eder. Tekirdağ Naip tümülüsünden çıkmış gümüş phialelerin ortasına, Kyme aplikğine benzeyen rozet motifi yapılmıştır (Res. 9). Bu rozetin iç kısmında dokuz yapraklı bir çiçek,

²² Hogarth tarafından bu apliklerin bir kısmı arı-yıldız olarak tanımlanmıştır (Hogarth 1908: pl. IV 31, pl.VIII 13-15, 22, pl. IX 33-49; Higgins 1980: pl. 21; Meriçboyu 2001: 76, 78).

çevresinde dokuz arının gövdesi ile küçük ve sivri kanat uçları yer alır (Delemen 2004: 57, Res. 51). Kanımca üç katmerli rozet değildir, çünkü katmerli çiçek biçimli rozetlerde yaprakların hepsi aynı biçimde yapılmıştır²³.

Çelenklere gelince, Lampsakos yapımı olanların çoğunda, özellikle İ.Ö. 3. yüzyılda, merkezde bir rozet, bir süs, uçan böcekler gibi öğeler bulunur. Erken dönem çelenklerinde yapraklı dallar çembere sık yerleştirilmiştir. Hellenistik Dönemin sonlarına doğru yapraklar seyrekleşir. Çelenk yapraklarına, çembere yerleştirildikleri yere göre yön verilmiştir. Dardanos tümülüsünde bulunmuş çelenklerin bazılarında, telin ucuna bağlı pişmiş toprak meyveler vardır. Makedonya'da bulunmuş çelenklerde ise yapraklar merkeze doğru yönlendirilmiştir²⁴. Bu, iki atölye arasındaki belirgin fark olabilir.

Hellenistik Dönemde İzmit kadın mezarı ve Bolu Galat prensi mezarlarının zengin buluntuları ile Adapazarı-Tersiye mezarı kapları, nitelikli olmaları nedeniyle Lampsakos yapımı olmalıdır²⁵. İzmit mezarı buluntularından şerit halkalı bilezik, form bakımından İ.Ö. 500'lere kadar iner (Res. 10) (Meriçboyu 2001: 174, 176). Galat mezarından altın torklar, bilezikler ve çok gösterişli bir broş çıkmıştır. Diğer buluntulardan gümüş phiale ile mastosa (Res. 11) oldukça benzeyen iki cam kap, Samsun toplu mezarında bulunmuştur. Metal kapların kopyaları olarak kalıpla yapılmışlardır. Bolu kapları ile olan yakın benzerliği nedeniyle Lampsakos'da imal edildiğini sanıyorum. Bu sanıyı güçlendiren bazı cam eserler, Çanakkale ve çevresinde ele geçmektedir. Kameo cam şişelerin teknik yapım açısından, taş oymacılığı yapılan merkez kuyumcu atölyelerinde üretilmiş olduğu kanısındayım. Bu atölyelerden biri de Lampsakos'dur²⁶ Adapazarı-Tersiye tümülüsünden altın yaldızlı, büyük boy gümüş bir vazo ile iki gümüş mastos ele geçmiştir (Res. 12). Bu eserlerin

²³ Sık yapraklı katmerli çiçek biçimi boncuklar, rozetler Tarentum ve Virginia gerdanlıklarında (dipnot 17), Kul Oba küpesinin iki yanında, Tarentum küpesinin diskinde vardır: Higgins 1980: pl. 25 B; Williams-Ogden 1994: no. 88.

²⁴ Bergama çelengi (W. Dörpfeld, A M 32 ,1907, 240; P. Jacobsthal, A M 33, 1908,428 v.d.; Pfrommer 1990: 241, tf. 6, 1), Bodrum çelengi (Özet 1994: fig. 4; Meriçboyu 2001: 122), Gelibolu ve Balgat çelenkleri (Meriçboyu 2001: 182, 183; Temizsoy-Demirdelen 1999: res. 12) ile Samsun çelengi (Akkale 1997) örnekler arasında gösterilebilir. Makedonya çelenklerine örnek olarak Vergina meşe ve mersin çelenkleri (Andronikos 1984: res. 137, 154) ile Stauropolis ve Amphipolis çelenkleri (Treasures of Ancient Macedonia: no. 293, 395) Makedon tipi çelenklere örnektir. Derveni D mezarında bulunmuş, ortasında iri bir rozet olan mersin çelengi (Treasures of Ancient Macedonia: no. 239) biçimi ile Lampsakos tipine benzer.

²⁵ İzmit kadın mezarı buluntuları birçok yerde yayınlanmıştır: Fıratlı 1964: 109-111; Ergil 1983: 22-25; Pfrommer 1990: 238-39, tf. 6.1-3, tf. 23.2; Meriçboyu 2001: 162, 174, 179, 185-187. Galat mezarı için bkz.: Fıratlı 1965: 366-67, pl.93-96; Pfrommer 1990: 238, tf. 19.6; Meriçboyu 2001: 191. Yuvarlak biçimli broş, kemer tokası olarak tanımlanmıştır. Adapazarı-Tersiye Tümülüsü için bkz.: Fıratlı 1960: res. 10-11.

²⁶ Kameo cam eserler Karadeniz Ereğli'si ile Eskişehir'de bulunmuştur. Bu bölgeler Lampsakos mallarının pazarlandığı yerlerdir: Erten 2001: 76, res. 13-14 . Makalede Çanakkale çevresinde ele geçmiş cam eserlere de yer verilmiştir.

Olbia bölgesinde Greko-Sarmat işi olabileceği ileri sürülmüşse de kanımca doğru bir saptama değildir, fakat Güney Rusya buluntuları ile olan benzerliği belirtir (Strong 1979: 122).

Roma Döneminde Vize ve Lüleburgaz mezarlarından çıkmış metal eşya ve takılar nitelikleri ve üslupları nedeniyle Lampsakos ürünü olabilir. Onurkan, kitabında Vize gümüş kantharosların İtalya'dan ithal olabileceğini yazmıştır (Onurkan 1988: 38). Byvanck, Vize kadehlerindeki kuzey Anadolu etkisini, İon stilinde yapılmış son örnekler olduğunu, Trakya'da bulunan gümüş kapların çoğunun İonyalı sanatçılar tarafından yapıldığına değinir (Byvanck 1974: 342-43). Vize gümüş kalathosun figür biçimli kulpu Pers geleneklidir, Lampsakos'da üretilmiştir²⁷.

Roma Döneminde merkez atölyelerde çalışan en yetenekli sanatçılar, kuyumcular, çalışmak üzere Roma'ya göç etmişlerdir (Dragenrorff 1898: 106, 107; Richter 1955: 59-60; Onurkan 1988: 38). Boscoreale hazinesindeki gümüş kapların, üslupları nedeniyle, Lampsakos'lu sanatçılar tarafından imal edildiği kanısındayım. Lampsakos, kurşun sırlı keramiklerin de üretim merkezidir. Metal kapların taklidi olarak yapılan kurşun sırlı keramikte iskelet motifleri vardır (Meriçboyu 2005: 106, 107). Aynı tarz iskelet motifi Boscoreale gümüş kantharosları üzerine de yapılmıştır. Bu yaşam anlayışını, Lampsakos'da yaşamış filozof Epikuros'un düşünce sistemine dayandırmamız gerekiyor.

Lampsakos atölyesi, Roma İmparatorluk Döneminde Roma kadar görkemli olmasa da imalatını sürdürmeye devam etmiştir. Bilinen son örnekler Erken Bizans Döneminde yapılmış gümüş kilise hazinesidir. Lampsakos'da bulunmuş olan hazinenin çoğu British Museum'a götürülmüş, bir tepsi ile iki kase İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde kalmıştır²⁸ (Res. 13). Bergama'da bulunmuş inci ve değerli taşlarla süslü altın bilezik, Pers gelenekli biçimi ile son dönemin önemli eserleri arasında yer almaktadır (Meriçboyu 2001: 226-227). İ.S. 7. yüzyılda İmparator Heraklius'tan sonra Lampsakos atölyesi kapanmış olmalıdır. Bu evreden sonra tek merkez atölye Konstantinopolis'de faaliyet

²⁷ Trakya maden eserleri toplu olarak Onurkan tarafından yayınlanmıştır. Yazar Vize gümüş kadehlerin nereden olabileceği konusunu araştırırken, bunların mezar sahibinin Kyzikos'a yerleşen annesi tarafından gönderilmiş olabileceğine değinmiştir (Onurkan 1988: 106). Kyzikos, Lampsakos mallarının pazarlandığı kent olduğu için bu sav doğru olabilir.

²⁸ British Museum'daki eserler için bkz.: Dalton 1901: no.376-396, pl. XXII-XXIII. İstanbul Müzesi'ndeki kaselerin Lampsakos hazinesine ait olduğu tarafından saptanmış ve yayınlanmıştır: Meriçboyu 1989: 369-371. Lampsakos hazinesine ait olması gereken tepsi için bkz.: Peirce-Tyler I 1934: 175-177; Rice-Hirmer 1959: no. 43; Anadolu Medeniyetleri II 1983: C 51. Bu yayınlarda, yanlış olarak savat tekniği kullanıldığı yazılıdır. Tepside, ortadaki tanrıça ile diğer iki figürün tenleri koyu renk alayım ile kaplanmıştır, tasvirler Mısır ile ilintilidir (Uygurliklar Ülkesi Türkiye 1985: no. 276). Lampsakos kaplarındaki damgaları inceyen Dodd, bunların I. Justinianus, II. Justin ve Heraklius'a ait (6. ve 7. yy.) olduğunu tespit etmiştir: Dodd 1961: no.19, 24, 52, 53.

göstermiştir. Lampsakos atölyesi kapanmadan ve kapandıktan sonra burada çalışan kuyumcu ustaları, sanatçılar imparatorluk merkezine gitmişler ve Lampsakos okulunun özelliklerini yansıtan kaplar, takılar yapmış olmalıdırlar. İzmit bileziği ile yakın benzerlik gösteren ve İ.S. 600'lere tarihlenen bir bilezik British Museum'dadır. Ortadaki madalyona, Dionysos yerine Meryem kabartması yapılmış, şerit biçimli enli halkadaki asma motifi aynen uygulanmıştır (Dalton 1901: no. 283, pl. 5). Antiokheia atölyesi için de benzer bir durum söz konusudur. Bu özelliğin Bizans Dönemi takıları ile kaplarının incelenmesine katkıda bulunacağı kanısındayım.

Lampsakos atölyesinin özelliklerinin neler olabileceği konusuna genel olarak baktığımızda, zarif İon üslubu en başta gelir. Süslemede içleri güverse dolgulu üçgen, üçgen piramit en çok görülen örgelerdir. Gerdanlıkların bitim yerlerindeki lobut biçimi boncuklar, belki Herakles'in atribüsü ile ilintilidir. Kabartmalar-daki figürler zemin çizgisi veya arazi üzerinde yer almaktadır. Figürlerin elbise-leri desenli, hayvanların vücutları desen dolguludur. Rhytonlardaki kadınların boyunlarında gerdanlık vardır, bazı betimlerde diadem, küpe gibi takılar da yapılmıştır. Katmerli çiçek şeklindeki boncuklarda yapraklar sıktır. Çelenklerin ortasında rozet gibi bir örge yer alır. Takılarda Nike'den başka Aphrodite veya onun sembolleri Eros, mersin çiçeği ve meyvesi çok kullanılmıştır. Telkari teknikte takı yapmak İ.Ö. 3. yüzyılda revaç bulmuş; telkari silindirik boncuklu gerdanlıklar, telkari ve halkası parçalı bilezikler yapılmıştır. Yarı değerli taşlar İ.Ö. 3. yüzyılın ortasından itibaren kullanılmıştır. Gerdanlıklar, bilezikler zengin telkari süslü geniş manşetlere sahiptir. Yüzük halkalarına bükme tellerle zincir görünümü verilmiştir. Değerli metal kaplarda Akhaemenid biçimler uygulanmış, fakat kabartmalar ve üslup Hellen tarzında yapılmıştır. Doğu öğeleri, düşüncesi, biçimleri Hellen üslubu ve düşüncesi ile çok uyumlu harmanlanmış ve ortaya yeni bir sanat akımı doğmuştur. Akhaemenid biçimler, öğeler giderek azalsa da Erken Bizans Dönemine dek etkisini sürdürmüştür. Mısır ile olan yoğun ilişkilerin etkisi ile Mısır kökenli lotus bitkisi kabartmalı kapları süslemiştir. İsis-Hathor örgeli takılar, ketos betimli nesnelere yapılmıştır. Erken Roma Döneminde görülen ve Epikuros felsefesine dayanan iskelet betimi Lampsakos kaynaklıdır.

Merkez atölyelerin nasıl çalıştığını, organize olduğunu bilmiyoruz. Buluntular değerlendirildiğinde bazı tahminler yapılabilir. Başka yerlerde ele geçen yazıtlardan lonca sisteminin varlığı bilinmektedir. Bu sistem Lampsakos için de geçerli olabilir. Merkez atölyeler döneminin değerli metal kaplarını, takılarını tasarlar, çeşitlendirir, üslubu ve tekniği geliştirir. Ele geçen kaplardan anlaşılmaktadır ki bu atölyelerde kuyumcu ustaları ile birlikte heykeltraşlar,

ressamlar da çalışmış olmalıdır. Bu sanatçılar yaşadıkları dönemin üslubunu metal kaplara uygulamışlardır. Kanımca Lampsakos'da çeşitli atölye grupları vardı. Güney Rusya'nın siparişi belirli atölyeler tarafından, Trakya'nın siparişi başka atölyelerce karşılanmış olabilir. Her bir bölge için çalışan muayyen atölyeler, o bölgenin isteğini, beğenisini daha kolay yapabilme şansına sahiptir. Bu atölyeler çalıştıkları bölgelerle ilişki içinde olmalıdır. Fakat yukarıda değinilen özellikler, Lampsakos'daki tüm atölyeler tarafından uygulanmış görünüyor. Çanakkale'de ele geçen takıların bazıları çok nitelikli, bazıları değildir, daha ucuz mallardır. Bu da çeşitli atölye grupları olduğunu gösterir. Zengin kişiler için verilen özel siparişler, titiz ve kaliteli çalışılmış pahalı mallardır. Her kesim için bu nitelikte üretim yapılmamaktadır. Merkez atölyelerin dışındaki tüm kentlerde, küçük yerleşimlerde günlük gereksinimi karşılayan metal üretiminin varlığı buluntulardan anlaşılmaktadır. Bazı mallar seyyar ustalarca yapılmıştır. Yerel atölye mallarının merkez atölye yapımı ürünlerin kalitesine hiçbir zaman ulaşamadığı gözlemlenir.

Lampsakos, a Jewelry Centre

Situated at the Dardanelles, where sea routes and land routes meet, Lampsakos enjoys a strategic position. This wealthy city had access to gold sources and it also dominated the trade between the Greek colonies of Thrace and the Black Sea. The earliest workshops in the early 5th century BC, must have brought jewelers from Sardes. Soon, they developed their own distinctive forms, such as the club-shaped beads (Fig. 3) used in necklaces. The gold vessels of the Panagyurishte treasure found in Bulgaria are of Lampsakos origin. The two of the female-shaped rhyta from this treasure have the hair of the women gathered in the front with a scarf and knotted into a bow. There are three dots and stylized star motifs on the scarf (Fig. 4, 5). The trinity concept in Zoroastrianism, the monotheistic religion of the Achaemenids, and the three different characters of Artemis in western Anatolia were shown as a triangle or its variations by the jewelers of Sardes, whereas on fabric this was represented with three dots (Fig. 1, 2). Lampsakos traded intensely with Thrace and southern Russia. In these areas some very fine and impressive works of Lampsakos origin have been found. Lampsakos exported products also to southern Italy and Macedon. The similarities between the finds from the Black Sea and southern Italy are due to the fact that they were produced in same workshops. The Lampsakos products must have been traded via Kyzikos. In southern Russia, Pantikapaion was a big trade centre. The gold staters of Kyzikos, Pantikapaion, Lampsakos and Philip II in the Büyükada hoard support this fact. It is possible that fine jewelry found in Kyme, Madytos, and Halikarnassos was produced in the Lampsakos workshops. The Kyme appliqués and the rosettes on the Naip tumulus phiales were

decorated with stylized bee motifs (Fig. 8, 9). This suggests that they of western Anatolian origin. It is possible that the finds from the Hellenistic female grave in Nikomedia, the Galatian grave in Bolu, Tersiyе tumulus in Adapazarı and the Roman burials in Vize and Luleburgaz are of Lampsakos origin (Fig. 10, 11, 12). The most recent example from the Lampsakos workshops is the well-known Lampsakos treasure. A part of this treasure is in the British Museum and a silver plate from the same treasure is kept the Istanbul Archaeological Museums (Fig. 13). The Lampsakos workshops must have declined in the reign of Heraclius. In the Hellenistic Period, the Lampsakos workshops could also have produced glassware, as imitations of metal vessels. In the Augustan period, small cameo glass bottles must have been produced in jewelry workshops. Lampsakos was also the production centre of lead glazed ceramics. The most important characteristic of the Lampsakos workshops is their Ionian style. The main motif is triangle and its variations, filled with granulations, all functioned as religious symbols. The club-shaped beads used in necklaces are peculiar to these workshops. Figures are shown on base line or ground. Necklaces of filigree work, cylindrical beads and filigree bracelets or bracelets in pieces were produced. Rings were given the appearance of a chain through twisted wires. Semi-precious stones come into use in mid-3rd century BC. Motifs of Egyptian origin appear as a result of contact with Egypt. In lead glazed pottery, skeleton motif borrowed from Epicureanism was used. We do not know how the Lampsakos workshops were organized. The existence of a guild system seems probable. Central workshops desing the vessels and jewelry of the period, the variations of them and develop the styles and the techniques. These workshops must have employed sculptors and painters. In Lampsakos, workshops focused on different fields were kept separate. Central workshops generally worked on the basis of commissioning from high-class people for valuable items.

Yıldız Akyay Meriçboyu
Yavuztürk Mah. Okul Cad.
Yeşil Yamaç Sitesi A 4 Blok D. 10
Üsküdar - İstanbul / Türkiye
yildizmericboyu@hotmail.com

Kaynakça

- Akkale, M.
1997 *Amisos Hazinesi*, Samsun.
- Akurgal, E.
1987 *Anadolu Uygarlıkları*, Net Yayınları, İstanbul.
- Anadolu Medeniyetleri II:*
1983 *Anadolu Medeniyetleri II. Yunan / Roma / Bizans, Avrupa Konseyi 18. Avrupa Sanat Sergisi 22 Mayıs-30 Ekim İstanbul (Kültür ve Turizm Bakanlığı).*
- Andronikos, M.
1984 *Virginia: The Royal Tombs and the Ancient City*, Athens.
- Artamonov, M.
1970 *Gold Schatz der Skythian in der Ermitage*, Prague.
- Aslan, N.
2004 “Çan ve Lapseki İlçeleri Yüzey Araştırması Ön Raporu” *AST*, I. Cilt: 119-122.
2005 “2003 Yılı Lapseki (Lampsakos) ve Çan İlçeleri Yüzey Araştırmaları” *22. AST II. Cilt: 317-319.*
- Çanakkale Buluşması III*
“Lapseki ve Çan İlçeleri Yüzey Araştırmaları”, *Çanakkale Troas Arkeoloji Buluşması III. Kent ve Su*, 30 Ağustos-3 Eylül 2004–Yalı Hanı. Troya Dostları ÇABİSAK, Çanakkale, 99-104.
- Boardman, J.
2000 *Persia and The West: An Archaeological Investigation of the Genesis of Achaemenid Art*, Thames-Hudson, London.
- Bülov, G. von.
1987 *Treasures of Thrace*, St. Martin's Press, New York.
- Byvanck, L. – Q. van Ufford
1974 “Les Vases en Argent à échassiers Conserves, à İstanbul” *Mansel'e Armağan/Melanges Mansel I*, T.T.K, Ankara: 335-343.
1991 “Achaemenidischer Becker ou bol ionian à Panse arrondie ?” *Bulletin Antieke. Beschaving, Annual Papers on Classical Archaeology* No.66, 159-163.
- Çelgin, G.
1990 *Eski Yunan Edebiyatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Dalton, O. M.
1901 *Catalogue of Early Christian Antiquities and Objects from the Christian East in the British Museum*, London.
- Delemen, İ.
2004 *Tekirdağ Naip Tümülüsü*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Deppert-Lippitz, B.
1985 *Griechischer Goldschmuck. Kulturgeschichte der Antiken Welt*, Band 27, Mainz.

- Dodd, E. C.
1961 *Byzantine Silver Stamps*, Dumbarton Oaks Studies VII, Washington D. C.
- Dragendorff, H.
1898 "Die Arretinischen Vasen und ihr Verhaeltnis zur augusteischen Kunst" *Bonner Jahrbücher* 103:86-109.
- Duyuran, R.
1961 "Çanakkale'de Eski Dardanos Şehri Yakınında Bulunan Tümülüs Hakkında Ön Rapor" *Türk Arkeoloji Dergisi* X, 1, 64-66, Lev. LVII-LXX.
- Ergil, T.
1983 *Küpelere: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kataloğu*, Sandoz Yayınları no. 5, İstanbul.
- Erten, E.
2001 "Türkiye Dışındaki Müzelerde Bulunan Anadolu Kaynaklı Roma Cam Eserleri Işığında Anadolu'da Cam" *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* 2, Ankara: 73-82.
- Filov, B. D.
1934 *Die Grabhügelnekropole bei Duvanlij in Südbulgarien*, Sofia.
- Fıratlı, N.
1960 "Adapazarı-Tersiye Köyü Tümülüsü", *İAMY* 9: 22-25.
1964 "Müze Dışı Arkeolojik Faaliyet ve Buluntulara Dair Haberler", *İAMY* 11-12: 109-111.
1965 "Two Galatian Tumuli in the Vicinity of Bolu", *AJA* 69, 365-367, pl. 93-96.
- Franke, P.R. - M. Hirmer
1964 *Die Griechische Münze*, Hirmer Verlag, München.
- Frisch, P.
1978 *Die Inschriften von Lampsakos*, Inschriften Griechischer Staedte aus Kleinasien, band 6, Bonn.
- Gold Jewelry*
Gold Jewelry, Craft, Style and Meaning from Mycenae to Konstantinopolis, Louvain-la-Neuve, Belgium (ed. T. Hackens - R. Winkes), 1983.
- Haberler Ocak 2006*
Haberler, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, Sayı 21: 26-28.
- Higgins, R.
1980 *Greek and Roman Jewellery*, London (2. ed.).
- History of Iran, Vol. II*
The Cambridge History of Iran: The Median and Ackhaemenian Periods, Cambridge University Press. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, 1983.
- History of Iran, Vol. III (1)*
The Cambridge History of Iran: The Seleucid, Partian and Sasanian Periods, Cambridge University Press, Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, 1983.

- Hogarth, D. G.
1908 *Excavations at Ephesus*, London.
- Körpe, R.
2001 “İlgara Diademi” 12. MÇKKS 25-27 Nisan 2001 Kuşadası, Ankara: 231-236.
- Leaf, W.
1923 *Strabo on the Troad. Book XIII, Cap. I*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Marazov, I. (ed.)
1998 *Ancient Gold: The Wealth of the Thracians*, New York.
- Marshall, F. H.
1911 *Catalogue of the Jewellery Greek, Etruscan and Roman in the Departments of Antiquities*, British Museum, London.
- Mendel, G.
1914 *Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines des Musées Impériaux II*, Constantinople.
- Meriçboyu, Y.
1989 “İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki İki Gümüş Bizans Kasesi ile İlgili Yeni Bulgular”, *Jale İnan Armağanı-Festschrift für Jale İnan*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul: 369-371.
- Meriçboyu, Y. A.,
2000 “Anadolu Eski Çağında Takıların Dili” Çağlar Boyunca Takı ve Mücevher. P Sanat, Kültür, Antika 17, İstanbul, 15-16.
2001 *Antikçağ'da Anadolu Takıları*, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 69, İstanbul.
2004 “Altın Taç-Diadem / A Golden Diadem” *Palmet V, Sadberk Hanım Müzesi Yılığ*, İstanbul: 39-58.
2004 “Kurşun Sırlı Keramiklerin Üretim Merkezleri” *Tüba-Ar 8*: 99-126.
- Metzger, H.
1969 *Anatolia II: First Millenium B.C. to the End of the Roman Period*, Archaeologia Mundi, Geneva.
- Onurkan, S.
1988 *Doğu Trakya Tümülüsleri Maden Eserleri*, T.T.K., Ankara.
- Özet, A.
1994 “The Tomb of a Noble Woman From the Hekatomnid Period” Hekatomnid Caria and the Ionian Renaissance, *Halicarnassian Studies I*: 88-96.
- Özgen, İ. – J. Öztürk
1996 *Heritage Recovered, The Lydian Treasure*, İstanbul (Republic of Turkey, Ministry of Culture General Directorate of Monuments and Museums).
- Peirce, H. – M. Tyler
1934 *L'art Byzantin I-II*, Paris.

- Pfrommer, M.
1982 "Grossgriechischer und mittelitalischer Einfluss in der Ranken ornamentik frühhellenistischer Zeit", *JdI* 97: 119-190.
- 1983 Italien-Makedonien-Kleinasien, Interdependenzen spätklassischer und frühhellenistischer Toreutik", *JdI* 98, 235-285
- 1987 *Studien zu Alexandrinischer und Grossgriechischer Toreutik frühhellenistische Zeit*, AF 16.
- Regling, K.
1931 "Der Griechische Gold schatz von Prinkipo" *ZFN* 41: 1-46.
- Reinach, S.
1903 "Vase Dore a Reliefs. Musée de Constantinople" *Foundation E. Piot. Monuments et mémoires, Publies X, Paris: 39-47.*
- Rice, T. – M. Hirmer
1959 *Kunst aus Byzans*, München.
- Richter, G. M. A.
1955 *Ancient Italy: A Study of the Interrelations of its Peoples as shown in their Arts*, Ann Arbor, University of Michigan Press.
- Rostovtzeff, M.
1953 *Social and Economic History of the Hellenistic World, Vol. 2*, Oxford , Clarendon Press (2 nd Ed.).
- Saleh, M. – H. Sourouzian
1987 *Official Catalogue. The Egyptian Museum Cairo*, verlag Philipp von Zabern, Mainz (The Arab Republic of Egypt).
- Scythian Treasures*
1973/1974 "From the Lands of the Scythians: Ancient Treasures from Museum of the U.S.S.R. 3000 B.C.-100 B.C. The Metropolitan Museum of Art. The Los Angeles Country Museum of Arts", *The Metropolitan Museum of Art Bulletin, Special Issue*, Vol. XXXII, No. 5.
- Sevinç, N.
1996a "Gümüşçay Kurtarma Kazıları Ön Raporu", *Arkeoloji ve Sanat* 72: 24-30.
- 1996b "Çanakkale-Gümüşçay Tümülüsleri 1994 Yılı Kurtarma Kazıları Ön Raporu" *VI. MKKS 24-26 Nisan 1995 Didim*, Ankara: 443-449.
- Sevinç, N. – C. B. Ross
1998 "A Child's Sarcophagus from the Salvage Excavation at Gümüşçay" *Studia Troica* 9: 489-509.
- Strong, D.E.
1979 *Greek and Roman Gold and Silver Plates*, Methuen, London and New York (2nd ed.).
- Svoboda, B. – D. Cončev
1956 *Neue Denkmäler Antiker Toreutic*, Praha.
- Temizsoy, İ. – H. Demirdelen
1999 "Balgat Roma Mezarı", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1998 Yıllığı*, Ankara: 24-52.

- Tenger, B.
1995 “Phoroshöhe und Bevölkerungszahl”, *Studien zum antiker Kleinasien III Asia Minor Studien Band 16*, Bonn: 144-145.
- Treasures of Ancient Macedonia*
Treasures of Ancient Macedonia, Archaeological Museum of Thessalonike, Athens (ed. K. Ninou, (basım tarihi yok).
- Treister, M. Yu.
1995 *The Role of Metals in Ancient Greek History*, Leiden, New York, Köln.
- Tonkova, M.
1997 “Traditions and Aegean Influences on the Jewellery of Thracia in Early Hellenistic Times”, *Archaeologia Bulgaria 2*: 18-31.
- Uygurluklar Ülkesi Türkiye*
1985 *Uygurluklar Ülkesi Türkiye: Land of Civilizations, Turkey*, Japonya Ortadoğu Kültür Merkezi: The Middle Eastern Culture Center in Japan, Tokyo, Heibonşa Ltd.
- Venedikov, I.
1973 *Thrakische Kunst*, Wien, München.
- Venedikov, I. – T. Gerassimov
1973 *Thrakische Kunst*, Wien München.
- Williams, D. – J. Ogden
1994 *Greek Gold: Jewellery of The Classical World*, British Museum Press, London.
- Zücker, W.
1938 “Der Berliner Maenadenkrater” 98. *Winckelmannsprogramm der Archaeologischen Gesellschaft zu Berlin*, Berlin: 3-31.

Res. 1 Duvanlı gerdanlığın detay, İ.Ö. 5. yy.'ın ilk yarısı (Marazov 1998)

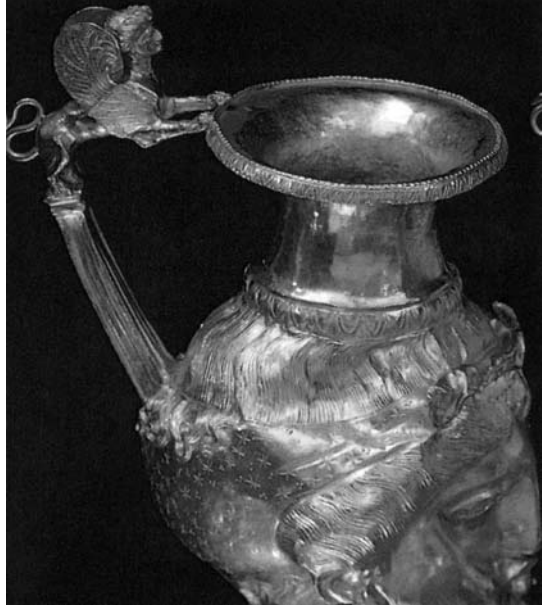
Res. 2 Kula'dan altın küpe, İ.Ö. 5. yy.'ın ilk yarısı (Meriçboyu)

Res. 3 Gümüřay tümülüsünden kozalak sarkaçlı gerdanlık, İ.Ö. 5. yy.'ın ilk yarısı (Meriçboyu 2001)

Res. 4 Panagyurishte hazinesinden kadın başı (Marazov 1998)

Res. 5 Panagyurishte kadın başı rhytondaki eşarp ve diadem üzerine üç benek ve stilize yıldız motifleri (von Bülov 1987)

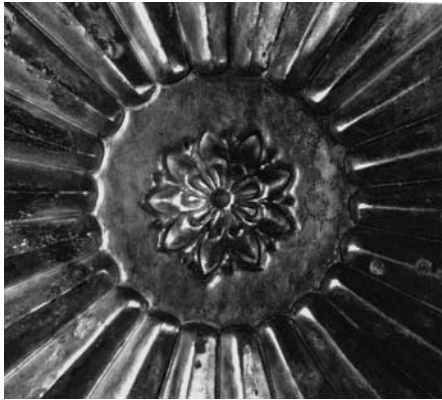
Res. 6 At üzerinde tanrıça/Selene, eşarbi üç benek desenli. Kyliksten detay, İ.Ö. 5. yy'ın sonu (Marazov 1998)

Res. 7 *Phiale üzerinde Auge ve Herakles, İ.Ö. 4. yy. (Marazov 1998)*

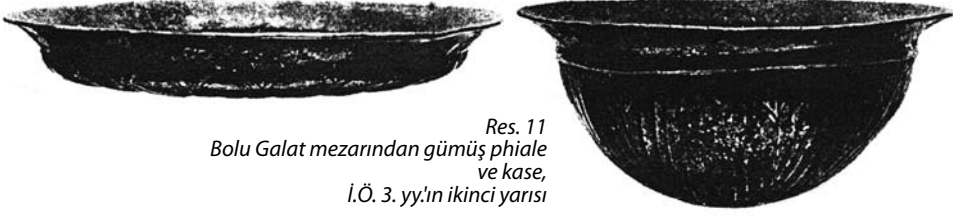
Res. 8 *Kyme'den aralı altın aplikler, İ.Ö. 4. yy. son çeyreği (Williams-Ogden 1994)*

Res. 9 *Naïphalesi rozeti, İ.Ö. 4. yy. sonları (Delemen 2004)*

Res. 10 *İzmit bileziği (İ.Ö. 3. yy. ortaları) ve Tabnit odasındaki lahitten bilezik parçası (İ.Ö. 500 civarı) (Meriçboyu 2001)*

Res. 11
Bolu Galat mezarından gümüş phiale
ve kase,
İ.Ö. 3. yy.'ın ikinci yarısı

Res. 12 Adapazarı Tersiyе Tümlüsünden
gümüş urna ve mastos, İ.Ö. 2. yy. - 1. yy.

Res. 13 Lampsakos'da bulunmuş gümüş tepsî, İ.S. 600 civarı

